

5. MARE, NO ENTENC ELS SALMONS (MONTSERRAT ROIG)

Que la maledicció acabi amb mi!

Salvador ESPRIU, *Antígona*

«-Fill, diuen que cada primavera els salmons surten del mar on han viscut a l'hivern, remunten els rius, xoquen contra la rocalla, alguns s'hi estavellen, d'altres se'n surten i moren tot sovint allà on han nascut.

»-Per què, mare? És que no els agrada, el mar?

»-Sí... Però potser el troben massa gran.

»-A mi m'agrada, el mar.

»-A mi, també.

»-Potser troben que hi fa massa fred.

»-Potser sí.

»-Per què els salmons van a morir allà on han nascut? Com ho poden recordar?

»-Es que tenen molta memòria. Se'n van al mar perquè és ample. I profund. Però després el llit del riu els crida.

»-No els entenc, els salmons.»

La Norma va sentir com el fred li tallava la pell. Havia arribat feia poc del sud, on la tardor encara escalfava. Remuntà el camí que duia al cementiri amb el vell republicà que li ensenyava fotos del seu cavall com l'avi que mostra amb orgull les fotos d'un net. Només m'entenc amb els animals, li havia dit. El cementiri s'arraulia enmig d'un paisatge plàcid, retallat per carenes de línies suaus, entre prats i vinyes. Un entorn gairebé clàssic.

A cada marge del cementiri, algú hi havia trasplantat vuitanta-un pins acabats de néixer. Cada pi era per a cada tomba. Encara hi ha qui recorda un dia de febrer que arribaren una pila de republicans bruts i espellifats.

No és difícil de recordar: va ésser un hivern gelat, els rius es glaçaren, es perderen les vinyes, els camins s'enfangaren. Va ploure sense parar i el fang cobria les trinxeres on s'arreceraven, mig perduts, els homes que venien del sud.

El republicà no parava d'enraonar, la meua vida és com una novel·la. Saps, Norma, al camp nazi ens feien tragar, en caixes de fusta, la merda dels deportats que treballàvem a la pedrera. Baixàvem els esglaons tot relliscant pel glaç i la porqueria amuntegada. Ens posaven les caixes a l'esquena i, després, torna-hi. Els esglaons i el pendent. Cap amunt, sense parar. Pobre de tu, si et paraves. La Norma sentia molt de fred, com si algú burxés amb una agulla cada porus del seu cos.

Els cossos que hi havia dins les tombes van desaparèixer durant una bona munió d'anys. Els esbarzers i els matolls els cobriren. Els noms s'esborraren, colgats per l'argelaga. El cadastre francès va posar un nom per a cada monticle. Cada número, un *rouge espagnol*. Els barracons del camp també van desaparèixer, es transformaren en cabanes per a desar-hi les eines d'un pagès. Els morts havien estat enterrats en aquella cleda perquè eren *rouges* i els *rouges*, ja se sap, no podien anar a raure al cementiri catòlic.

«-I molts dels salmons moren abans d'arribar a lloc. Envesteixen les cascades, procuren saltar-les, però moltes vegades tornen a caure i el corrent els arrossega cap a mar. Però hi tornen perquè són molt tossuts. Tenen tanta força que arriben a fer salts de cinc metres per a passar les cascades. Neden contra-corrent.

»-Què vol dir "neden contra-corrent"?»

Segaren les males herbes. Els monticles, a poc a poc, tornaren a sorgir. I feren, a cada muntanyeta, una tomba. Una tomba amb una làpida i una rosa. A cada làpida, un nom. I el cavall, conta el deportat, renilla només de sentir-me. Amb el morro em ressegueix l'espina i la cara, em frega les mans. N'està content. El seu renill omple la vall i llança la crinera enlaire mentre es posa damunt les dues potes.

La Norma mirà el cel, que s'estenia més enllà de la serralada, com si volgués llepar els cims. Els verds de mil matisos es confonen amb les vinyes. El republicà continuava, i els SS feien uns forats a terra, d'uns set metres de profunditat, per a ofegar-hi els jueus. Però a mi només em preocupava la caixa de merda que em feien tragar. No saps prou com pesava, quan havia de pujar els esglaons maleïts. Ja no recordava res, jo, ni la guerra, ni per què hi era, allà.

La Norma cada vegada sentia més fred. Pensà en com l'estimava. I en l'urgent desig de les darreres nits d'amor. No hi havia manera de trobar la calma, hi tornaven i hi tornaven i mai no se sadollaven. La Norma volia fugir, el ventijol era gèlid. Els núvols feien clapes a l'horitzó, com si anunciessin tempesta. El republicà va callar, les paraules ja no servien i ara el silenci ho cobria tot. Només la remor del vent més enllà de les vinyes, una remor suau que baixava de les muntanyes. Potser era el murmuri dels morts, que retornava ara per a sentir-se acompanyats.

Algú, a la vora de la Norma, va dir: veus, aquesta bandera és la nostra. Per la bandera republicana ha mort molta gent. Ara, qui ho recorda? Qui se'n recorda, Norma? I la Norma tancava amb força els ulls. Del color rosat al color negre nit. Volia tornar a sentir el frec de la seva pell, el primer contacte després d'una llarga separació. La Norma pensà, quan arribaré a

l'hotel li trucaré. Li diré que hem de fer la pau, que no el puc oblidar, que no vull sentir pietat de la dona que també l'estima. Per què l'he d'oblidar?

Els fantasmes acompanyaven la remor dels morts que no tenien nom. Els fantasmes avançaren i reculaven, feien la roda. No deien res, només ulls esbatanats que no es podien cloure. Nosaltres no oblidem, feien els ulls, deia la remor. Un vell amb crosses s'acostà a una de les tombes, una mica de polsim colgà la rosa de la làpida. Lluïsa, la deportada, duïa la cara enfarinada, com si estigués a punt de representar un drama del set-cents. Digué a la Norma a cau d'orella, venim del Têt, el riu que es va endur tantes criatures, vells, dones, malalts, tots van anar a raure a mar. Vuit dies més tard, encara retornaven cadàvers a la platja d'Argelers. Jeien en silenci, però els morts no callen mai, Norma, no callen mai.

A l'hotel, pensava la Norma, li telefonaré. Vull sentir la seva veu, la vull sentir, saber que hi és, que és viu. Els vells caminaven com si ballessin, entre les làpides. Els pins es deixaven bressolar, empesos per la dansa lenta i callada. Algú parla en nom de tots, potser un mort que retornava? Hem vingut aquí amb la mateixa bandera amb què vam passar la frontera el 1939, i crec que ningú no ens ho podrà rebatre, rebatre, rebatre...

Norma va perdre les darreres paraules. El vent feia com si les xuclés. I el fred li foradava el cos, com si li estavellessin la pell. Et trucaré, des de tan lluny, només per dir-te que t'estimo. Rebatre, rebatre, t'estimo, t'estimo. Desitjo la teva pell jove fins a morir-me. I la besada tèbia, àngel meu. I els fantasmes caminaven sense esma pel seu voltant, pells colrades, seques, renegrides, solcs profunds a les galtes. Feien la dansa de la mort. Voldria perdre la memòria i desaparèixer dins les teves aigües. I acollir-te com si jo fos la terra humida de la teva vora. O estendre'm damunt el teu cos perquè tu fossis l'esqueix i jo l'arbre que es remunta cap al cel.

Aviat els esbarzers convertiren la terra en salvatge. Les males herbes engoliren els números. El vent hi bufà la seva mort. Els barracons del camp de refugiats es derruïren perquè vingueren maltempsades i vents rúfols. I les pluges. Els rostres farinosos dels fantasmes voltaven la Norma. Volia fugir-ne. Que no en quedés ni la memòria. Esborrar..., potser les paraules? La Norma pensava en el seu àngel, més tangible, més real dins del somni, desitjava besar-lo i ésser besada fins l'agonia. La Norma volia oblidar.

«-I les femelles dels salmons mai no s'equivoquen, ni d'indret ni de riu.

»-No s'equivoquen mai, mare?

»-Mai.

»-I els salmons que queden pel camí, els que han xocat contra les roques?

»-Els seus cadàvers són arrossegats pel corrent i llançats de nou al mar.

»-Quina pena, aquests salmons.»

Arsèguel, 1980

Dins ROIG, M. (1989) *El cant de la joventut*. Edicions 62